

כיצד מחזנכין

עלון מס' 145

ונתנה ה' לראש ולא לזנב (כח יג)

בשלוש זנבו, רובץ, מנווט אליו את זנבו ובודק מה מצבו.

בליל ראש השנה נהגו לאכול ראש של דג ולבקש: שנהיה לראש ולא לזנב.

שועל המעוניין לעשות זאת, נאלץ לסובב את ראשו ולבחון את מצב הזנב.

יש להתבונן מדוע ראו מתקני התקנה להוסיף את המילים 'ולא לזנב'? הרי מובן מאליו שאם רצוננו להיות ראש, לא נרצה להיות לזנב...

אך בשונה מהם לרוב הדגים אין אפשרות לדעת כלל מה מצב זנבם. הזנב נמצא בקו אחד עם הראש. מה עושה הדג כאשר הוא חפץ להשתעשע עם זנבו?

השאלה מתעצמת מכיון שבקשה זו לקוחה מפסוק מפורש בפרשתנו 'ונתנה ה' לראש ולא לזנב', ומדוע שם נכפלה הברכה?

התשובה היא: לדג אין זמן לשעשועים! הוא לא מחפש את זנבו! הוא משתמש בזנבו רק כדי להתקדם. הוא פשוט משתמש עם הזנב, הסנפירים והקשקשים, הוא חותר ומתקדם, עד שהוא מגיע אלינו לשולחן בליל ראש השנה!

הרמב"ן משיב על כך וכותב: ביאורו לראש לכל העמים, ולא לזנב לאחד מכל הגוים, כי יתכן שיהיה לראש על עמים רבים וזנב לעם אחד נכבד ממנו! והנכון שיתנה לראש מעתה ולא לזנב עד עולם באחד מכל העתים וכן רק למעלה תמיד ולא תהיה למטה לעולם, עכ"ל.

לו היה יכול, היה אומר לנו: אתם נמצאים בפתחה של שנה חדשה! בבקשה אל תביטו לאחור כאשת לוט, אל תשקעו במחשבות נוגות מה היה קורה אילו במצב ההוא הייתי נוהג אחרת, מחשבות כאלה מובילות לחידלון ומרה שחורה. עיקר העיקרים הוא להיות ראש, להביט קדימה. לנהוג כקברניט העסוק כל הזמן בלראות איך לנהוג נכון בכל רגע נתון מכאן ולהבא.

הרב דוד ברוורמן, במאמרו "מחשבות טובות" (עלון 'ערכים לשבת', ערב ראש השנה תשפ"ה) מוסיף שיש משהו מיוחד באמירה זו דווקא על דג...

כשמתבוננים בבעלי חיים, המנסים להפגיש בין ראשם לזנבם, ניווכח שיש הבדל בין אריה, שועל ודג. אריה החפץ לראות

לקראת יום פטירת המשגיח בישיבת כפר חסידים

הרב אליהו לופיאן זצ"ל

כ' באלול תש"ל

במה הארכת ימים

כי חשש שמא יוכיחם מתוך כעס, הוא היה מחכה עד שיהיה בטוח כי אין לו בלבו על החוטא שום כעס ורוגז, ורק אז היה מוכיחו.

בספר "לב אליהו" מובא, ששאלו את הרה"ק רבי אליהו לאפיאן זיע"א, במה הארכת ימים? והוא השיב: מיום עמדי על דעתי לא כעסתי על שום אדם ועל שום דבר.

פעם קרה שאחד מילדיו עשה עוולה גדולה, הוא חיכה שבועיים עד שהרגיש בעצמו שלא נשאר בלבו אפילו שמץ כעס, ורק אז ייסר אותו.

ורבי אליהו סיפר פעם: שמעולם הוא לא יסר את בנו או אנשים אחרים תיכף כשראה אותם בקלקלתם,

(גליון סיפורי צדיקים)

נכתב בפרשתנו 'ואמרתי לפני ה' אלקיך, בערתי הקדש מן הבית וגם נתתיו ללוי ולגר ליתום ולאלמנה ככל מצותך אשר צויתני לא עברתי ממצותך ולא שקחתי'.

השאלה עולה מאליה, אם לא עברתי על המצוה, אלא קיימתי, א"כ ברור שלא שכחתי אותה! מהי א"כ ההדגשה הנוספת במילים 'ולא שכחתי'?

שאלה זו בעצם נענית בדברי המשנה במסכת מעשר שני (ה, יא), שרש"י אצלינו מצטט אותה, וזו לשונו: 'לא עברתי ממצותיך' לא הפרשתי ממין על שאינו מינו ומן החדש על הישן... 'ולא שכחתי' - מלברך על הפרשת מעשרות. עכ"ל.

והדברים דורשים ביאור, מה הקשר בין 'ברכה' ל'שכחה' וכיצד נפתרת השאלה, וכי אם לא ברכתי, שכחתי?!? הלא המצווה קויימה וחוזרת הקושיה למקומה?

שאלה נוספת: פס' נוספים בהמשך בפרשה יש להבין: 'את ה' האמרתי היום להיות לך לאלקים וללכת בדרכיו... וה' האמרתי היום להיות לך לעם סגולה כאשר דברך...'

מילים מיוחדות אלו 'האמרת' / 'האמרתי' נידונות הרבה בפרשנים. רש"י כבר כותב: 'אין להם עד מוכיח במקרא ולי נראה שהוא לשון הפרשה והבדלה...'. עכ"ל.

אולם האבן עזרא מפרש: 'האמרת' - מלשון גדולה, וקרוב מגזרת 'בראש אמיר' (ישעיה יז 1). ויאמר ר' יהודה הלוי הספרדי נשמתו עדן כי המילה מגזרת ויאמר, והטעם כי עשית הישר עד שיאמר שהוא ה' אלוהיך, גם הוא עושה לך עד שאמרת, שתהיה לו לעם סגולה, ויפה פירש והנה תהיה מילת 'האמרת' פועל יוצא לשני פעולים. עכ"ל האבן עזרא.

כלומר להסברו של האבן עזרא, יש להגיע למצב בו מעשינו הטובים יגרמו לה' לומר שהוא ה' אלוהינו, וכן להיפך כביכול, מעשי ה' לנו, יובילו אותנו לומר שהוא ה' אלוהינו.

גם כאן יש להבין מהו עומק דברי האבן עזרא מעבר לעניין הלשוני?

על הפס' בפרשתנו 'ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלקיך...', כותב האור החיים את מילותיו הנפלאות והמפורסמות: 'אם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם'. עכ"ל.

גם כאן נרצה לעמוד על פשרן של מילים עצומות אלו וכיצד ניתן לאחוז בהן ולחוש תחושת 'משתגעים ומתלהטים אחריה'?

כדי לבאר את כל הנ"ל, נלך בדרכו של השפת אמת' (כי תבוא תר"ס) לשאלתנו הראשונה שמסביר את עומק העניין ומשם נוכל לעד"ל לענות לכל שאלותינו ולצאת עם תובנה חשובה לעבודת ה' שלנו רגעים לפני סגירת השנה ופתיחת השנה החדשה. וזו לשונו: 'והנה כתוב לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי, פירשו חז"ל, לא שכחתי מלברך ולהזכיר שמך עליו. והענין הוא כי תכלית המצוות להתדבק באלקותו ית"ש. זהו שכתוב תמיד זכירה במצוות למען תזכרו ועשייתם וזכרתם את כל מצוות ה', שהוא לעורר שורש המצוה. וזה רמז הברכה שקודם המצווה שלא לעשות המצוות ברגילות רק מרוב התלהבות... זהו שכתוב לא שכחתי, ע"י שלא עברתי ממצותיך, פירוש - לעשות המצוה בלי שום פניה, ולא שכחתי - פירוש בשעת עשיית המצוה להיות מצות אנשים מלומדה, ויש עושה מצוה ושוכח ואינו יודע מה עושה. אבל כשהוא ברצון שלם היא בחינת זיכרון וברכה כנ"ל. עכ"ל.

כלומר, אם נוכל להיות אמיתיים עם עצמנו נראה שפעמים רבות אנו אכן מקיימים את המצוות בשלימות באופן הטכני, אולם את הדבר החשוב ביותר במצוה שהוא החיבור לקב"ה שנעשה דרך המצוה, את זה אנחנו שוכחים!

הקושי הגדול נובע דווקא משום, שאנשים מקיימים מצוות כמצות אנשים מלומדה. לו היינו מצליחים להבין שבכל מצוה שאנו מקיימים זהו עוד מפגש עם הקב"ה עצמו, אין ספק שכל מצווה היתה מקבלת מימד גדול פי כמה וכמה ובוודאי היה רצון אדיר לקיומה והשפעה אדירה גם על הצורה שבה היא תעשה - בדבקות, בשמחה ובהתלהבות!

זוהי א"כ כוונת הפסוק 'לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי' - לא רק שקיימתי את המצוה, אלא גם 'לא שכחתי' - אלא ברכתי וזכיתי להיפגש איתך הקב"ה, דרך המצוה!

ולפי זה, ממשיך השפת אמת' (תרנ"ב) ומבאר את עומק דברי האבן עזרא: 'בפסוק ה' האמרת וה' האמרך. עיין באבן עזרא. ויש להעמיק יותר זה הפירוש ע"פ הידוע כי אורייתא וקוב"ה וישראל חד. וזהו שכתוב במדרש אנכי אנה נפשי כתבית יהבית. כי התורה אלקית ממש ובני ישראל עשו כביכול מקוב"ה אורייתא וכן בני ישראל נעשו בחינת תורה. ודו"ק היטב. עכ"ל.

כלומר, כפל המשמעות במילת 'האמרת/האמרך', הינו היחסים שבינו לקב"ה, אנו נותנים לה' גדולה = אמיר במעשינו, והוא אומר שהוא אלוהינו, וה' מצידו מרעיף עלינו טובה עד שנאמר 'זה אלוהינו', וכל זאת כי אנו מרגישים שהקב"ה, התורה וישראל חד הוא. לענ"ד הביאור הנכון הוא לא שאנחנו 'מחוברים', אלא אחד ממש, כי קיום התורה ומצוותיה, הם כחיבור לקב"ה ממש, שהרי את נפשו כתב שם!

לענ"ד, לפי הנ"ל, יש פה עצה חשובה ונפלאה, דווקא למצוה שהיא כנגד כולם (כדברי המשנה במסכת פאה) - תלמוד תורה, שם אנו פוגשים קושי גדול לתלמוד תורה בקביעות, עוד יותר מקיום מצות תפילין, סוכה וכדומה. גם אם כבר לומדים, זה פעמים רבות קשה ולא מבינים למה, ולא מתחברים. אם ידע האדם ויפנים את העיצה הנ"ל, שבלימוד התורה הוא בעצם נפגש עם דבר ה' ממש, דרך הוויות אביו ורבו הוא פוגש את הקב"ה בכבודו ובעצמו, לומד איתו בחברותא ונותן לו חיבור ממש. אזי אין ספק שהלימוד שלו יהיה שיח ממש עם רבש"ע וישתוקק לעוד ועוד!

לפי זה ניתן להבין ולו במעט, איך ניתן להבין את דברי האור החיים' ולהרגיש משתגעים ומתלהטים אחריה, שהרי אם אני מבין שברגע שאני לומד ומקיים את התורה אני נותן פיזית חיבור לקב"ה ואנחנו אחד ממש, אין ספק שהבנה עמוקה זו, תעצים את התחושה לרמת משתגעים ומתלהטים אחריה=אחריי'!

זהו ה'ולא שכחתי' - לא לקיים בצורה טכנית, וכלשון השפת אמת' שציטטנו לעיל - 'יש עושה מצוה ושוכח ואינו יודע מה עושה' - אלא לברך וכך לזכור ולחיות את הקב"ה בתוך המצוה והלימוד!

שנזכר בעז"ה, לסגור ולפתוח את השנה, כך שנחנך את עצמנו, ילדינו ותלמידינו, לשיקוף ותיאור נכון של מהות התורה והמצוות, כי תכלית המצוות להתדבק באלקותו ית"ש, לקיים ולחיות את הקשר בינו לקב"ה במצוות בכלל ובלימוד התורה בפרט, ונזכר אולי במעט לחוש את דבריו הנפלאים ומעוררי התשוקה של האור החיים' שציטטנו: 'אם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה...'

אשמח לשמוע רעיונות והצעות ייעול - הכל יתקבל בברכה.

ישראל חיים בלומנטל

לתרומות / הנצחות, או לקבלת העלון באימייל, וכן לתגובות: blu.israel@gmail.com